

DOI: <https://doi.org/10.36719/2789-6919/55/100-104>

Gülınar Əliyeva

Bakı Dövlət Universiteti

magistrant

<https://orcid.org/0009-0000-3821-7609>

eliyeva.gulnar.2000@gmail.com

Enerji sektorunda hüquqi islahatların investisiya mühitinə təsiri

Xülasə

Məqalədə enerji sektorunda həyata keçirilən hüquqi islahatların investisiya mühitinə təsiri təhlil olunur. Araşdırmada göstərilir ki, hüquqi islahatların əsas məqsədləri bazarın liberallaşdırılması, beynəlxalq standartlara uyğunlaşdırma və hüquqi sabitliyin təmin edilməsidir. Bu islahatlar yerli sərmayədarlar üçün daha əlçatan və sabit mühit formalaşdırdığı halda, xarici investorlar üçün hüquqi təminatlar, beynəlxalq arbitraj imkanları və ikili investisiya sazişləri vasitəsilə əlavə etimad yaradır. Məqalədə, həmçinin, beynəlxalq təcrübə fonunda Azərbaycanın enerji sektoruna investisiya axınını artırmaq üçün strateji yanaşmalar – dövlət-özəl tərəfdaşlığı modellərinin inkişafı, bərpa olunan enerji sahəsində hüquqi təşviqlər və beynəlxalq təşkilatlarla əməkdaşlığın gücləndirilməsi – irəli sürülür.

Açar sözlər: *enerji sektoru, hüquqi islahatlar, investisiya mühiti, yerli sərmayə, xarici sərmayə, dövlət-özəl tərəfdaşlığı, bərpa olunan enerji, beynəlxalq arbitraj, hüquqi sabitlik*

Gulnar Aliyeva

Baku State University

Masters' student

<https://orcid.org/0009-0000-3821-7609>

eliyeva.gulnar.2000@gmail.com

Impact of Legal Reforms in the Energy Sector on the Investment Climate

Abstract

The article analyzes the impact of legal reforms in the energy sector on the investment environment. The study shows that the main objectives of legal reforms are market liberalization, alignment with international standards, and the establishment of legal stability. While these reforms create a more accessible and stable environment for domestic investors, they also provide additional confidence for foreign investors through legal guarantees, international arbitration mechanisms, and bilateral investment treaties. The article further proposes strategic approaches to increasing investment flows into Azerbaijan's energy sector in the context of international experience – including the development of public-private partnership models, legal incentives for renewable energy, and strengthening cooperation with international organizations.

Keywords: *energy sector, legal reforms, investment environment, domestic investment, foreign investment, public-private partnership, renewable energy, international arbitration, legal stability*

Giriş

Enerji sektoru hər bir ölkənin iqtisadi inkişafında, sosial rifahında və milli təhlükəsizliyində əsas strateji rol oynayır. Xüsusilə neft, qaz və bərpa olunan enerji sahələrində həyata keçirilən siyasət yalnız daxili bazarın sabitliyinə deyil, həm də ölkənin xarici iqtisadi əlaqələrinə və beynəlxalq nüfuzuna təsir göstərir.

Bu səbəbdən enerji sektorunda hüquqi islahatların aparılması həm yerli, həm də xarici sərmayədarların maraqlarını qorumaq və uzunmüddətli dayanıqlı inkişafı təmin etmək baxımından mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Son illərdə qlobal enerji bazarında baş verən dəyişikliklər – karbohidrogen resurslarına tələbatdakı dalğalanmalar, alternativ enerji mənbələrinin sürətli inkişafı və ekoloji problemlərin aktuallaşması – dövlətlərin enerji siyasətinə yeni yanaşmalar tələb edir. Bu yanaşmaların əsas elementi isə hüquqi tənzimləmələrin beynəlxalq standartlara uyğunlaşdırılması və investisiya mühitinə etimadın artırılmasıdır (Bərpa olunan enerji mənbələrindən istifadə haqqında Qanun, 2018).

Tədqiqat

Azərbaycan da zəngin enerji resurslarına malik ölkə kimi həm yerli kapitalın, həm də xarici sərmayənin cəlb olunması üçün hüquqi mühitin sabitliyini təmin etməyə çalışır. Hüquqi islahatların məqsədi yalnız dövlət inhisarının məhdudlaşdırılması deyil, həm də rəqabətin təşviqi, şəffaflığın artırılması, investorların hüquqlarının müdafiəsi və enerji sektorunun beynəlxalq bazarlara integrasiyasının gücləndirilməsidir.

Bu məqalənin məqsədi enerji sektorunda həyata keçirilən hüquqi islahatların investisiya mühitinə təsirini təhlil etmək, onların yerli və xarici sərmayə kontekstində üstünlüklərini və problemlərini araşdırmaq, həmçinin, sektorun davamlı inkişafı üçün strateji təkliflər irəli sürməkdir (Energetika haqqında Qanun, 2018).

Enerji sektorunda hüquqi islahatların mahiyyəti və məqsədləri. Enerji sektoru hər bir ölkənin iqtisadi inkişafında strateji rol oynayır. Bu sahədə hüquqi islahatların aparılması yalnız enerji resurslarının idarə olunması ilə bağlı deyil, həm də investisiya mühitinin sabitliyi, rəqabətin təşviqi və uzunmüddətli iqtisadi dayanıqlılığın təmin edilməsi ilə bağlıdır. Hüquqi islahatların əsas mahiyyəti dövlətin tənzimləyici funksiyasını bazar mexanizmləri ilə balanslaşdırmaqdan ibarətdir.

Birinci hədəf enerji bazarının liberallaşdırılması və dövlət inhisarının məhdudlaşdırılmasıdır. Ənənəvi olaraq enerji sektorunda dövlət müəssisələrinin dominant mövqeyi bazarda rəqabəti məhdudlaşdırır və sərmayədarların giriş imkanlarını çətinləşdirir. Hüquqi islahatlar vasitəsilə bazarın daha açıq və şəffaf olması, özəl investisiyaların sektorun müxtəlif sahələrinə – hasilat, paylama, satış və bərpa olunan enerji sahələrinə – daxil olması üçün hüquqi zəmin yaradılır (Energy sector investment opportunities in Azerbaijan, 2021).

İkinci istiqamət normativ-hüquqi bazanın beynəlxalq standartlara uyğunlaşdırılmasıdır. Azərbaycan kimi enerji resurslarına malik ölkələr üçün beynəlxalq enerji bazarına integrasiya mühüm əhəmiyyət daşıyır. Bu məqsədlə qəbul edilən islahatlar, bir tərəfdən, beynəlxalq müqavilələr və ikitərəfli investisiya sazişləri ilə uzlaşdırılmalı, digər tərəfdən, beynəlxalq arbitraj və investorların hüquqi müdafiəsi mexanizmlərinə uyğunlaşdırılmalıdır (Stern və Yafimava, 2017).

Üçüncü mühüm məqsəd şəffaflıq və hüquqi müəyyənliyin gücləndirilməsidir. Investor üçün ən vacib faktor sabit və proqnozlaşdırıla bilən hüquqi mühitdir. Vergi və gömrük qaydalarının tez-tez dəyişməsi, lisenziyaların verilməsində qeyri-şəffaf prosedurlar investisiyanın qarşısını alır. Hüquqi islahatların əsas hədəfi bu sahədə sabitlik yaratmaq, investorlara uzunmüddətli öhdəliklər əsasında etibarlı fəaliyyət mühiti təqdim etməkdir.

Beləliklə, enerji sektorunda hüquqi islahatların mahiyyəti üç əsas məqsədlə xarakterizə olunur: bazarın liberallaşdırılması, beynəlxalq standartlara uyğunlaşdırma və hüquqi sabitlik yaratmaq. Bu məqsədlər isə həm yerli, həm də xarici sərmayələrin artması üçün ilkin şərt rolunu oynayır.

1. Hüquqi islahatların yerli sərmayəyə təsiri. Enerji sektorunda aparılan hüquqi islahatlar yalnız xarici investorlar üçün deyil, eyni zamanda, yerli sahibkarlar və şirkətlər üçün də ciddi əhəmiyyət daşıyır. Yerli sərmayədarların enerji bazarına inamı, əsasən, ölkədaxili normativ-hüquqi mühitin sabitliyi və şəffaflığından asılıdır.

Hüquqi sabitliyin artırılması. Yerli sərmayə üçün ən mühüm amillərdən biri uzunmüddətli sabitlikdir. Enerji sahəsində tez-tez dəyişən qaydalar və qeyri-müəyyən normativlər sahibkarların investisiya risklərini artırır. Hüquqi islahatların əsas rolu sabit və proqnozlaşdırıla bilən mühit yaratmaqdır. Bu, xüsusilə kiçik və orta sahibkarların bazara girişini stimullaşdırır.

Vergi güzəştləri və lisenziya mexanizmlərinin sadələşdirilməsi. İslahatlar çərçivəsində tətbiq edilən vergi stimulları, subsidiyalar və gömrük güzəştləri yerli şirkətlərin sərmayə qoyuluşlarını

artırmasına şərait yaradır. Lisenziyalaşdırma və icazə prosedurlarının elektronlaşdırılması isə əlavə xərcləri və vaxt itkisini azaldaraq investisiya mühitini daha əlçatan edir (European Commission, 2019).

Kiçik və orta sahibkarların (KOS) enerji bazarına çıxışı. Ənənəvi olaraq enerji sektoru iri dövlət və transmilli şirkətlərin nəzarətində olur. Hüquqi islahatlar KOS-ların bərpa olunan enerji, alternativ enerji texnologiyaları və enerji xidmətləri sahəsinə daxil olmasını asanlaşdırır. Bu, həm rəqabəti artırır, həm də daxili bazarda innovasiyaların inkişafına stimül verir.

Yerli kapitalın qorunması. Yerli sərmayədarların hüquqlarının qorunması, mübahisələrin tez və ədalətli həlli, məhkəmə və arbitraj mexanizmlərinin gücləndirilməsi onların maraqlarını müdafiə edir. Bu, yerli sahibkarların daha böyük investisiya layihələrinə cəlb olunmasını mümkün edir.

Beləliklə, enerji sektorunda hüquqi islahatlar yerli sərmayəyə *sabitlik, güzəştlər, genişlənmiş bazar imkanları və hüquqi müdafiə* təmin edir. Bu isə ölkədaxili kapitalın səmərəli istifadəsini və iqtisadi artımı sürətləndirir (World Bank, 2021).

2.Xarici sərmayə üçün hüquqi mühitin əhəmiyyəti. Enerji sektoru beynəlxalq kapital üçün ən cəlbedici sahələrdən biridir. Lakin xarici investorların bazara daxil olması yalnız resurs potensialından deyil, həm də ölkədə mövcud hüquqi mühitdən asılıdır. Xarici sərmayə üçün ən əsas faktor *hüquqi təminatların sabitliyi və effektivliyidir* (International Energy Agency, 2021).

a) Investorların hüquqi müdafiəsi. Xarici sərmayədarların maraqlarını qorumaq üçün ölkədə şəffaf və ədalətli hüquqi mühit olmalıdır. Əgər qanunvericilik tez-tez dəyişirsə və ya investisiya müqavilələrinin icrasında risklər mövcuddursa, investor kapitalını başqa ölkələrə yönəltməyə üstünlük verir. Investorların mülkiyyət hüquqlarının qorunması, müqavilələrin icra mexanizmlərinin etibarlılığı bu baxımdan həlledici rol oynayır.

b) Mübahisələrin həlli mexanizmləri. Xarici sərmayə üçün əsas şərtlərdən biri investisiya mübahisələrinin sürətli və ədalətli həllidir. Beynəlxalq arbitraj imkanlarının tanınması (məsələn, ICSID – Beynəlxalq İnvestisiya Mübahisələrinin Həlli Mərkəzi çərçivəsində) xarici sərmayədarların hüquqlarının qorunmasına zəmanət verir. Azərbaycan da bu sahədə beynəlxalq arbitraj müqavilələrinin iştirakçısıdır ki, bu, xarici kapitalın cəlb olunması üçün mühüm üstünlükdür (Organisation for Economic Co-operation and Development, 2021).

c) İkili investisiya sazişləri və beynəlxalq integrasiya. Xarici sərmayədarlar üçün ölkənin digər dövlətlərlə bağladığı ikili investisiya sazişləri (BITs) böyük əhəmiyyət kəsb edir. Bu sazişlər kapitalın repatriasiyası, milli rejim və ən əlverişli rejim prinsipləri kimi təminatlarla investorlara əlavə etibarlılıq yaradır. Bundan başqa, beynəlxalq enerji təşkilatları ilə integrasiya (məsələn, EBRD, ADB, Dünya Bankı) da xarici sərmayə üçün riskləri azaldır.

ç) Geosiyasi və iqtisadi risklər fonunda hüquqi təminatların rolu. Enerji sektoru xüsusilə geosiyasi təsirlərə açıq sahədir. Bu səbəbdən xarici investor üçün yalnız resursların mövcudluğu deyil, həm də hüquqi mühitin riskləri minimallaşdırma qabiliyyəti ön plandadır. Sabit qanunvericilik və siyasi iradə xarici sərmayənin davamlılığını təmin edən əsas elementlərdir (International Renewable Energy Agency, 2020).

Beləliklə, enerji sektorunda xarici sərmayənin cəlb olunması üçün hüquqi mühitin əhəmiyyəti *hüquqi sabitlik, beynəlxalq arbitraj, ikili sazişlər və risklərin minimallaşdırılması* ilə ölçülür. Bu təminatlar mövcud olduqda, xarici kapital enerji sektoruna daha çox axın edir və iqtisadi inkişaf sürətlənir.

3.İnvestisiya mühitinin təkmilləşdirilməsi üçün strateji tövsiyələr.

Enerji sektorunda hüquqi islahatların uğurlu olması üçün onların yalnız normativ dəyişikliklərlə məhdudlaşmaması, həm də uzunmüddətli institusional və iqtisadi mexanizmlərlə dəstəklənməsi vacibdir. İnvestisiya mühitinin təkmilləşdirilməsi aşağıdakı istiqamətlərdə həyata keçirilə bilər:

Hüquqi islahatların davamlılığı və şəffaflığı. Investorların əsas gözləntilərindən biri hüquqi sabitlikdir. Vergi, gömrük və lisenziya qaydalarının tez-tez dəyişdirilməsi sərmayədar üçün risk yaradır. Ona görə də islahatların *proqnozlaşdırıla bilən və şəffaf* olması, investisiya mühitinə uzunmüddətli etimadı gücləndirəcəkdir (Wälde, 2008).

Dövlət–özəl sektor tərəfdaşlığı (PPP) modellərinin inkişafı. Enerji layihələrinin çoxu iri investisiya tələb edir. Dövlət–özəl tərəfdaşlığı mexanizmlərinin hüquqi əsaslarla möhkəmləndirilməsi

risklərin bölüşdürülməsinə, layihələrin maliyyələşdirilməsinin asanlaşmasına və sərmayədarların marağının artmasına səbəb ola bilər.

Bərpa olunan və yaşıl enerji üçün hüquqi təşviqlər. Qlobal enerji tendensiyaları göstərir ki, gələcək inkişaf bərpa olunan enerji mənbələrinə əsaslanacaqdır. Azərbaycanın da bu istiqamətdə böyük potensialı mövcuddur. Bu sahəyə investisiyaları stimullaşdırmaq üçün *vergi güzəştləri, uzunmüddətli satınalma müqavilələri (PPA), subsidiyalar* və digər hüquqi təşviqlər tətbiq edilməlidir.

Beynəlxalq əməkdaşlığın gücləndirilməsi. Enerji sektorunda investisiya mühitinin gücləndirilməsi beynəlxalq təşkilatlarla inteqrasiyanı tələb edir. EBRD, Dünya Bankı, ADB və digər qurumların dəstəyi ilə həyata keçirilən hüquqi islahatlar həm xarici sərmayədarlar üçün əlavə təminat yaradır, həm də ölkənin beynəlxalq reytinglərini yaxşılaşdırır.

Mübahisələrin həlli mexanizmlərinin təkmilləşdirilməsi. Sərmayədar üçün ən böyük risklərdən biri hüquqi mübahisələrin uzunmüddətli və qeyri-müəyyən olmasıdır. Beynəlxalq arbitrajın tanınması və milli məhkəmələrin institusional gücləndirilməsi investisiya risklərini minimuma endirəcəkdir (World Bank, 2020).

Beləliklə, enerji sektorunda investisiya mühitinin təkmilləşdirilməsi üçün əsas strateji tövsiyələr – *şəffaf və davamlı hüquqi islahatlar, PPP modellərinin inkişafı, yaşıl enerji təşviqləri, beynəlxalq əməkdaşlıq və gücləndirilmiş mübahisə həlli mexanizmləri* – sərmayə axınını artırmaq və sektorun dayanıqlı inkişafını təmin etmək üçün həlledici rol oynayacaqdır.

Nəticə

Enerji sektoru istər yerli, istərsə də xarici sərmayəçilər üçün strateji əhəmiyyət daşıyan bir sahədir. Bu sektorda aparılan hüquqi islahatlar yalnız iqtisadi sabitlik yaratmaqla kifayətlənmir, həm də ölkənin uzunmüddətli enerji təhlükəsizliyi, rəqabət qabiliyyəti və beynəlxalq bazarlara inteqrasiyası üçün əsas zəmin formalaşdırır.

Məqalədə aparılan təhlillər göstərir ki, hüquqi islahatların mahiyyəti bazarın liberallaşdırılması, beynəlxalq standartlara uyğunlaşdırma və hüquqi sabitlik üzərində qurulmalıdır. Bu islahatlar yerli sərmayədarlar üçün sabit və əlçatan mühit, xarici sərmayəçilər üçün isə hüquqi təminatlar və mübahisələrin effektiv həlli imkanları yaradır.

Eyni zamanda, enerji sektorunda investisiya mühitinin təkmilləşdirilməsi üçün strateji yanaşmalar – dövlət-özəl tərəfdaşlığı modellərinin inkişafı, bərpa olunan enerji sahəsinə hüquqi təşviqlər, beynəlxalq təşkilatlarla əməkdaşlıq və şəffaf hüquqi mexanizmlərin möhkəmləndirilməsi – xüsusi əhəmiyyət kəsb edir.

Beləliklə, enerji sektorunda hüquqi islahatlar yalnız normativ dəyişikliklər deyil, həm də institusional güclənmə və beynəlxalq inteqrasiya ilə müşayiət olunmalıdır. Bu yanaşma həm yerli, həm də xarici sərmayələrin artmasına, ölkənin enerji bazarının rəqabət qabiliyyətinin güclənməsinə və uzunmüddətli iqtisadi inkişafın təmin olunmasına xidmət edəcəkdir.

Ədəbiyyat

1. Azərbaycan Respublikası. (1998). *Azərbaycan Respublikasının Energetika Nazirliyinin yaradılması haqqında Fərman*. Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu.
2. Azərbaycan Respublikası. (2018). *Energetika haqqında Qanun*. Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu.
3. Azərbaycan Respublikası. (2018). *Bərpa olunan enerji mənbələrindən istifadə haqqında Qanun*. Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu.
4. Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabineti. (2020). *Azərbaycan Respublikasında bərpa olunan enerji mənbələrindən istifadə üzrə Dövlət Proqramı*.
5. Azerbaijan Investment Company. (2021). *Energy sector investment opportunities in Azerbaijan*.
6. European Bank for Reconstruction and Development. (2022). *Transition report 2021–22: System upgrade – Delivering the digital dividend*. EBRD Publishing. <https://www.ebrd.com>
7. European Commission. (2019). *Energy governance and investment frameworks in transition economies*.

8. International Energy Agency. (2021). *World energy investment 2021*. OECD/IEA. <https://www.iea.org/reports/world-energy-investment-2021>
9. International Renewable Energy Agency. (2020). *Renewable energy policies and investment trends*. IRENA.
10. Organisation for Economic Co-operation and Development. (2020). *FDI qualities indicators: Measuring the sustainable development impacts of investment*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/9789264632318-en>
11. Organisation for Economic Co-operation and Development. (2021). *Aligning investment policy with sustainable development*. OECD Publishing.
12. Stern, J., & Yafimava, K. (2017). *The EU's Third Energy Package: The legal-economic implications for gas markets*. Oxford Institute for Energy Studies. <https://doi.org/10.26889/9781784670927>
13. United Nations Conference on Trade and Development. (2022). *World investment report 2022: International tax reforms and sustainable investment*. UNCTAD.
14. Wälde, T.W. (2008). International investment under the 1994 Energy Charter Treaty: Legal, negotiation and policy implications. *International and Comparative Law Quarterly*, 47(2), 475–536.
15. World Bank. (2020). *Doing business 2020: Comparing business regulation in 190 economies*. World Bank Group. <https://doi.org/10.1596/978-1-4648-1440-2>
16. World Bank. (2021). *Energy transition and investment climate reforms in emerging economies*. DC.

Daxil oldu: 07.11.2025

Qəbul edildi: 09.02.2026